

(Аутори: Лурдес Бенерија, Професор економије на Коренел Универзитету и Кармен Сарасуа, Професор Економске историје на Аутономном универзитету у Барселони)

Према Међународном кривичном суду, злочин против човечности је „било који чин који изазива тешке патње или наноси штету менталном или физичком здрављу онима који су тај чин претрпели, а који је почињен као део општег или систематског напада на цивилно становништво“. Од II Светског рата зближили смо се са овим концептом, и са идејом да је, без обзира колико је био велик сам тај чин, могуће и обавезно истражити те злочине и учити да кривци плате за то.

Ситуације као ове које је створила светска економска криза, учиниле су да је почело да се говори о *економским* злочинима према човечности. Концепт није нов. Већ 1950. економиста неокласичар и добитник Нобелове награде, Гари Бекер, увео је своју „теорију злочина“ на нивоу микроекономије. Вероватноћа да нека особа почини злочин, према Бекеру зависи од ризика који прихвати, могућег плена и могуће казне. На макроекономском нивоу, концепт је био коришћен у расправама о политици структуралног усклађивања коју су покренули Међународни монетарни фонд и Светска банка у току 80-тих и 90-тих година прошлог века, а која је изазвала веома високе социјалне трошкове становништву Африке, Латинске Америке, Азије (у току азијске кризе из 1997/98), и Источне Европе. Многи аналитичари су указали да су за то одговорне те институције, политике које су заговарале и економисти који су их направили, посебно ММФ, чији је углед био јако нарушен после азијске кризе.

Данас Западне земље плаћају социјалне трошкове финансијске кризе и незапослености, као и планова за штедњу који се наводно боре против тога. Губитак фундаменталних права као она на рад и стан, и патње милиона породица које живе на опасној ивици преживљавања, примери су ужасне цене ове кризе. Број домова који живе у сиромаштву расте назауостављиво. Али, ко је одговоран за то? *Тржиште*, читамо и слушамо свакога дана.

У једном чланку објављеном у *Businessweek* 20. марта 2009. под насловом "Wall Street's economic crimes against humanity", Шошана Зубов, некадашња професорка са Харвардске пословне школе, држала је да то што одговорни за кризу негирају последице својих акција показује „банализацију зла“ и „институционализовани нарцизам“ у нашим друштвима. То је доказ недостатка одговорности и „емоционалне дистанце“ са којом су накупили милионске суме они који сада негирају било какву везу са нанетом штетом. Није прихвативо кривити само систем, доказује Зубова, као што није прихвативо ни кривити за нацистичке злочине само идеје, а не оне који су злочине починили.

Кривити *тржиште* значи остати на површини проблема. Постоје одговорни, и то су конкретне личности и институције; то су они који су бранили неконтролисану либерализацију финансијског тржишта, директори и фирме који су остварили добит од прекорачења тржишта у току финансијског *бума*, они који су дозволили овакву праксу, и који сада дозвољавају да ови из свега изађу неоштећени и чак робуснији, са још више државних пара у замену за ништа. Фирме као што су Lehman Brothers или Goldman Sachs, банке које су дозволиле ширење *ђубре кредита*, инспектори који су наводно гарантовали здравље рачуна фирми, људи као Ален Гринспан, шеф америчких Федералних резерви у току владе Буша и Клинтона, жестоки противник регуларизације финансијског тржишта.

Комисија америчког Конгреса која је испитивала изворе кризе, у овом смислу је све разјаснила. Створена од Обаме 2009. како би испитала илегалне или криминалне акције финансијског сектора, испитала је више од 700 стручњака. Њен извештај је објављен прошлог јануара, и закључује да је ова криза могла да се избегне. Указује на грешке Владе и фирми у систему регуларизације и финансијске контроле, у рачуноводственој и инспекцијској пракси, и у тренспарентности послова. Комисија је испитивала директну улогу неких од гиганата Вол Стрита у финансијској катастрофи, као на пример тржиште *subprimes*

, и агенција задужених за

ra

n

king

обавезница. Важно је схватити различите степене одговорности сваког од актера у овој драми, али није прихватав утисак некажњивости оних који су наводно без „одговорности“.

Што се тиче жртава економских злочина, у Шпанији 20% незапослених већ више од две године, значи огроман економски и људски трошак. Хиљаде породица трпи последице зато што су веровеле да ће платити хипотекарне кредите са платом од 1000 евра; зато

је дошло до 90 000 хипотекарног одузимања станова у 2009. и 180 000 у 2010. години. У САД, стопа незапослености је упола мања него у Шпанији, али представља неких 26 милиона незапослених, што подрезује страшан пораст сиромаштва у једној од најбогатијих земаља света. Према Комисији за Економску кризу, више од четири милиона продица је изгубило свој дом, а 4,5 милиона их је у процесу исељавања. Једанаест милијарди долара „породичног богатства“ је „нестало“ јер је опала вредност њихове имовине, укључујући ту стан, пензије и уштеђевину. Друга од последица кризе је њен утицај на цене хране и других основних сировина, секторима према којима шпекуланти усмеравају свој капитал. Резултат је инфлација њихових цена, и још већи пораст сиромаштва.

У неким познатим случајевима преваре као то је онај Мадофа, њен извршилац је у затвору и судски процес против њега се наставља јер његове жртве имају економску моћ. Али уопште, они који су изазвали кризу не само да су остварили невероватну добит, већ се не боје било какве казне. Нико не истражује њихову одговорност због одлука које су доносили. Владе их штите, а судски апарат их не прогони.

Да смо имали јасан појам о томе шта је то економски злочин, и да је постојао механизам да се они истражују у прогоне, избегли би се многи од данашњих проблема. Није то утопија. Исланд ту нуди веома интересантан пример. Уместо да спасава банке који су уништили земљу 2008. године, истражни судија је отворио истрагу против одговорних за то. Цела влада је 2009. морала да поднесе оставку, па је плаћање дуга банака било блокирано. Исланд није социјализовао губитке као што то раде многе земље, укључујући ту и Шпанију, већ је прихватио да одговорни буду кажњени и да њихове банке пропадну.

На исти начин како су формиране институције и поступци за прогон политичких злочина против човечности, време је да се исто учини и са економским. Ово је добар тренутак за то, јер је тешко одбити њихово постојање. Хитно је потребно да се појам “економски злочин” угради у мисао грађана, и да се схвати његов значај за изгладњу економске и политичке демократије. Најмање би то учинило да видимо потребу да се регулише тржиште, како би, како каже Полањи, служило друштву, а не обратно.

(Превео: Бранислав Ђорђевић)